

Надія Стрішенець,

керівник Центру формування бібліотечно-інформаційних ресурсів НБУВ,
канд. іст. наук

Поняття «каталогізація» у компаративному контексті

Розкривається обсяг та зміст поняття «каталогізація» у американському бібліотекознавстві. Докладно розглядаються такі види каталогізації, як описова, предметна, кооперована, копіювальна, оригінальна, каталогізація у виданні.

К л ю ч о в і с л о в а: каталогізація, описова каталогізація, предметна каталогізація, кооперована каталогізація, копіювальна каталогізація, оригінальна каталогізація, каталогізація у виданні, бібліотекознавство США.

The scope of the concept «cataloging» in American LIS is the focus of this paper. Different kinds of cataloging such as descriptive cataloging, subject cataloging, cooperative cataloging, copy cataloging, original cataloging, cataloging in publication are explored.

К е у w o r d s: cataloging, descriptive cataloging, subject cataloging, cooperative cataloging, copy cataloging, original cataloging, CIP, library science in the USA.

Якщо каталог належить до одного з найдавніших способів організації інформації у бібліотеці, то каталогізація – до одного з найстаріших видів діяльності з її організації. Видатний американський бібліотекознавець Чарльз Кеттер у передмові до четвертого видання «Правил для словникового каталогу» писав на початку минулого століття: «Каталогізація це мистецтво, а не наука» («Cataloging is an art, not a science») [12, р. 6]. Незважаючи на таку, з позицій сьогодення, недооцінку наукових підходів на користь мистецтва, історія початків сучасного розуміння поняття «каталогізація» в американському бібліотекознавстві, у т. ч., що особливо важливо, з використанням принципів та практики стандартизації, пов'язується переважно з його ім'ям і налічує понад сотню років. Ч. Кеттер першим досить повно і обгрунтовано окреслив мету та призначення бібліотечного каталогу у згаданих вище «Правилах для словникового каталогу», написаних ним ще у 1876 р. Тому наприкінці XIX ст. зразок побудови каталогу був вже чітко визначений: з предметними рубриками, основним та додатковими описами, стандартизованими вимогами до бібліографічного опису тощо, а з ним і основні засади каталогізації, які діяли майже століття.

Відсутні виклики каталогізації принесла поява, в доповнення друкованому, нового світу електронних документів. Сучасний обсяг поняття каталогізація, його зміст зазнають істотних впливів, і вони тим більші, чим розвинутішими є технології тієї чи іншої країни. Новий тип каталогізації (елект-

ронна, онлайнова) виник у США, тому цілком виправданим є звернення до поняття каталогізація саме в розумінні американських фахівців. Це дасть змогу повніше визначити його обсяг, зміст, частково природу, водночас з'ясувати чим відрізняється цей зміст від українського. Тим більше, що імпульс, наданий українській каталогізації на початку 1990-х рр. впровадженням нових технологій, поступово вщухав. Він не підживлювався нічим новим, тримався лише на інерції, що й спричинило початок зворотних процесів.

Словник Американської бібліотечної асоціації (АБА) розглядає каталогізацію (cataloging, брит. варіант – cataloguing) [3, с. 67] як «діяльність з підготовки бібліографічних записів для каталогу» [6, р. 37]. Зауважимо, що термін каталогізація – український відповідник американського терміна cataloging, пройшов певні етапи формування та розвитку. У 1920-ті рр. в Україні набули поширення поняття «картографія» (у Росії відповідно «каталографія») та «схедографія». Вони докладно розглянуті у монографії «Бібліографічна спадщина Юрія Меженка» [4, с. 96–98]. Якийсь час межа між ними не була чітко визначеною, про що свідчить, зокрема, ключове слово відомого російського книгознавця Є. І. Шамуріна на I Всеросійському бібліографічному з'їзді у 1924 р.: «Что касается споров о правильности терминов «каталография» и «каталогизация», то, по-моему, под словом каталогизация нужно понимать составление каталогов, а каталография или схедография есть писание каталожных карточек» [5, с. 108]. З часом у обох мовах (в українській не

без впливу російського аналога) закріпився термін «каталогізація» («каталогизация»), хоча у фаховому англо-українському словнику нами запропоновано також, як варіант, термін «каталогування» [3, с. 67].

Повертаючись до дефініції поняття «каталогізація» американськими фахівцями, наведемо деякі з них. Вони звичайно розширюють лаконічне і узагальнююче визначення АБА. Достатньо інформативним є визначення, наведене у словнику з бібліотеко- та інформацієзнавства («Dictionary for library and information science»), укладеному Джоан Рейтц (J. Reitz): каталогізація – це «процес створення записів для каталогу. У бібліотеках він, як правило, включає бібліографічний опис, аналіз змісту, присвоєння індексу класифікації та всю діяльність з фізичної підготовки видання для розміщення його на полиці; завдання, що зазвичай виконуються професійним бібліотекарем з освітою каталогізатора» [24, р. 122]. Отже, до його змісту, окрім таких ознак цього поняття, як створення бібліографічного опису, Рейтц відносить також аналіз змісту, присвоєння індексу класифікації та діяльність з фізичної підготовки видання для розміщення його на полиці.

Автори іншого довідкового джерела – «Енциклопедії з бібліотеко- та інформацієзнавства» – розмежовують вузьке і широке розуміння поняття каталогізація: «Процес каталогізації, у його найвужчому сенсі, є впорядкуванням заголовків та бібліографічних описів для використання у каталозі» [17, р. 432]. Тоді як «у широкому сенсі процес охоплює описову каталогізацію, яка може включати, крім бібліографічного опису, вибір і форму заголовків на автора, а також предметну каталогізацію, що передбачає присвоєння індексів класифікації та предметних рубрик» [17, р. 432].

Ще більш докладний перелік суттєвих ознак поняття «каталогізація» знаходимо у монографії А. Тейлор, Д. Джоудрі «Організація інформації» [27]. Відзначивши, що класифікація матеріалів є частиною процесу каталогізації, дослідники наголошують, що сам процес каталогізації включає «створення опису фізичної одиниці; обрання певних авторів та назв, що служитимуть точками доступу до опису у каталозі; роботу зі встановлення авторитетної (уніфікованої) форми цих авторів та назв; аналіз змісту ресурсу; вибір предметних рубрик та індексів класифікації для представлення результатів предметного/тематичного аналізу *; створення

шифрів зберігання (засобів місцезнаходження), зазвичай додаванням авторського знака Кеттера до індексу класифікації, щоб створити унікальний набір літер та цифр для ідентифікації окремої фізичної одиниці» [27, р. 9].

Богдан Винар визначає каталогізацію як «процес опису одиниці фонду, проведення предметного аналізу та присвоєння індексу класифікації» [30, р. 603]. Деякі з авторських визначень акцентують увагу на окремих складових процесу підготовки бібліографічного запису, вказуючи, що «каталогізація може бути визначена як процес опису одиниці у фонді. Він включає написання імені, назви, точок тематичного доступу та визначення шифру» [25, р. 9].

Виходячи з того, що самі поняття є полісистемами, тобто системами, елементи яких мають системний характер [1, с. 82], розкладемо зміст каталогізації на окремі елементи, використовуючи наведені вище визначення. Виділимо такі:

- створення бібліографічного опису;
- обрання певних авторів та назв, що служитимуть точками доступу до опису у каталозі;
- встановлення авторитетної (уніфікованої) форми цих авторів та назв;
- упорядкування заголовків та бібліографічних описів;
- проведення аналізу змісту видання;
- вибір та присвоєння предметних рубрик;
- присвоєння індексів класифікації;
- визначення шифру зберігання, зазвичай додаванням авторського знака Кеттера до індексу класифікації;
- фізична підготовка видання для розміщення його на полиці (наклеювання шифру, книжкового формуляра).

Неважко помітити, що обсяг та зміст поняття каталогізація у сучасному американському бібліотекознавстві суттєво відрізняється від українського. Особливістю є значно більша кількість процесів, котрі становлять його зміст. Це до певної міри відповідає українському терміну «опрацювання, обробка» (видання), який був поширений раніше і вживається нині у невеликих бібліотеках. Адаже він включає і такий важливий процес, як систематизація чи класифікація документа.

Заради справедливості зазначимо, що до початку 1990-х рр. каталогізатори Бібліотеки Конгресу (БК) також ділилися на дві групи: з опису та з предметного аналізу. Перша виконувала лише бібліографічний опис, а друга аналізувала зміст видань для визначення предметних рубрик за Списком предмет-

* Тематичний аналіз (subject analysis) – розкриття змісту документа за допомогою предметних рубрик та індексів класифікації [3, с. 287].

них рубрик та індексів класифікації згідно з Класифікацією Бібліотеки Конгресу (систематизація за Десятковою класифікацією Дьюї здійснюється окремою групою). До слова, обидва процеси: визначення предметних рубрик та індексів класифікації взаємопов'язані не лише за змістом, а й за формальним правилом, оскільки перша предметна рубрика має відповідати індексу класифікації*, тобто розкривати головну тему твору. З початку 1990-х рр. усі процеси здійснюються каталогізаторами, які роблять всю предметну і описову каталогізацію, включаючи визначення індексу класифікації.

Вище ми не випадково зазначили, що зміст американського поняття каталогізація лише до певної міри відповідає українському «опрацювання, обробка». Справа в тому, що він включає й інші абсолютно необхідні, але фактично відсутні в українських бібліотеках, процеси. Йдеться про авторитетний контроль, а також вибір і присвоєння предметних рубрик. Останні лише порівняно недавно почали впроваджуватися в українських книгозбірнях, зокрема, у Національній медичній, Національній парламентській, Львівській ім. В. Стефаника, Університеті «Києво-Могилянська академія», Кіровоградській обласній та деяких інших.

Якщо брати до уваги погляди сучасних зарубіжних термінознавців, які наголошують на когнітивних та комунікативних властивостях поняття, то відповідно поняття каталогізація може бути більш чи менш повним залежно від того, хто ним оперує, хто вступає в процес комунікації. Для каталогізатора, приміром, української бібліотеки на відміну від його американського колеги, такі складові поняття як «робота зі встановлення авторитетної форми автора та інших елементів опису; проведення аналізу змісту видання / ресурсу; вибір та присвоєння предметних рубрик, індексів класифікації для представлення результатів цього аналізу; додавання авторського знака до шифрів зберігання» далеко не завжди асоціюються з каталогізацією. Тому, коли йдеться про професійне спілкування з зарубіжними фахівцями, слід завжди зважати на такі розбіжності.

Відмінність зумовлена кількома чинниками. Частково вона викликана тим, що процес систематизації й відповідно присвоєння індексу класифікації у великих українських бібліотеках виконується іншим, не каталогізаційним, структурним підрозділом; форматна система розстановки в них

не вимагає наявності авторського знака, а надання предметних рубрик для забезпечення ефективнішого доступу до ресурсів, на відміну від американських бібліотек, прийнято не у всіх, навіть найбільших, книгозбірнях України, як і послідовна робота зі створення файлів авторитетних даних, тим більше загальнонаціонального рівня. У нефахівця уявлення про обсяг та зміст поняття каталогізація будуть ще менш повними і зведуться найімовірніше лише до першого з виділених вище елементів – створення бібліографічного опису.

Простежити співвідношення каталогізації з іншими поняттями бібліотечно-інформаційної галузі чи системи знань допомагає перевиданий не так давно «Тезаурус інформаційної науки, технології та бібліотечної справи» Американського товариства інформацієзнавства та інформаційної технології, в якому каталогізацію віднесено до двох ширших, родових понять, а саме: бібліотечне опрацювання видань і робота з фондом (library technical services) та організація інформації (organization of information) [7, р. 18]. До підпорядкованих, нижчих від нього в ієрархії, включено такі: архівна каталогізація, бібліографічна каталогізація, каталогізація у виданні, комп'ютеризована каталогізація, описова каталогізація, мінімальна каталогізація, ретроспективна каталогізація, розподілена каталогізація, предметна каталогізація [7, р. 18].

Для порівняння, англійські автори підручника «Бібліотечна справа: вступ» відносять каталоги, каталогізацію до розділу «Організація інформації та доступ» [10, р. 87]. В іншій англійській публікації «Організація інформації від полиці до вебу» [11] бібліотечні каталоги також розглядаються першими у низці різних видів діяльності з організації інформації [11, р. 29–46]. Американські дослідники у своїй монографії «Організація інформації» тлумачать каталогізацію як перший вид діяльності з організації інформації у бібліотеці після одержання нею нових ресурсів [27, р. 9]. Щодо синонімів терміна каталогізація, то нерідко серед них називають «бібліографічний контроль» [23, р. 10]. У контексті електронних ресурсів каталогізацію називають також «створенням метаданих».

Повертаючись до, перелічених вище, підпорядкованих понять, що становлять обсяг поняття каталогізація, звернемо увагу на два з них, котрі є найхарактернішими для американського бібліотекознавства, де каталогізація теоретично і практично чітко поділяється на:

- описову (descriptive) [3, с. 107];
- каталогізацію за змістом або, якщо перекладати

* У американських бібліотеках виданням присвоюється один індекс, який входить до складу шифру видання і зумовлює його місце на полиці.

буквально, предметну чи тематичну (subject cataloging) [3, с. 287].

Другий термін subject cataloging не випадково подано у трьох варіантах перекладу, адже він не має сталого відповідника в українській бібліотечній теорії та практиці. Каталогізація за змістом, чи предметна, передбачає: 1) систематизацію (класифікацію) з визначенням індексів класифікації; 2) присвоєння предметних рубрик. Як відомо, у великих українських бібліотеках систематизація традиційно не відноситься до процесу каталогізації і виконується не каталогізаторами, а систематизаторами – фахівцями з тієї чи іншої системи класифікації; предметні ж рубрики у значній кількості бібліотек і, насамперед, у головній бібліотеці – Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського – не присвоюються взагалі. Тому немає умов і потреби для функціонування поняття, яке могло б виражатися терміном *змістова* чи *предметна* каталогізація.

Описова каталогізація включає:

- фізичний опис одиниці на основі титульної сторінки;
- надання точок доступу, які допомагають читачеві знайти її у каталозі.

Тобто, описова каталогізація охоплює процеси, пов'язані з бібліографічним описом документа та наданням точок доступу безвідносно до його змісту, і разом з тим вона, у свою чергу, має два різні аспекти. Останні чітко відображені у «Англо-американських правилах каталогізації», частина перша яких називається «Опис», а друга – «Заголовки, уніфіковані назви та посилання», що регулює вибір точок доступу (заголовків), за якими опис, створений згідно з правилами, викладеними у першому розділі, буде представлено у каталозі. Відповідно обирається форма заголовка – персональне ім'я, географічна назва, колективний автор, уніфікована назва тощо. Отож процес каталогізації можна поділити на дві базові операції: створення бібліографічних записів для кожної одиниці фонду та організація записів для створення каталогу. Продуктом каталогізації є бібліографічний запис, а у кінцевому підсумку – бібліотечний каталог.

Створення бібліографічного опису, обрання точок доступу до нього, впорядкування заголовків та бібліографічних описів – все це суттєві елементи поняття каталогізація. Правила, що їх регулюють, перебувають нині на стадії перегляду, котрий є настільки ґрунтовним, що вирішено було відмовитися від початкового наміру назвати їх третім виданням «Англо-американських правил каталогіза-

ції» – AACR3. Натомість запропонована навіть нова назва – «Resource description and access» («Опис та доступ до ресурсу»). Через свою лаконічність частіше вживається аббревіатура – RDA.

Вибір та присвоєння предметних рубрик, індексів класифікації, встановлення авторитетної (уніфікованої) форми заголовків також є суттєвими ознаками американського поняття каталогізація, на відміну від українського. Ознаки, що не ввійшли до дефініції, хоча й не є визначальними, допомагають ширше й повніше представити поняття. Наприклад, здатність каталогізації до розподілу зусиль при її проведенні чи багаторазове використання її даних не є корінними ознаками, каталогізація може існувати без них. Однак подібні ознаки й особливості корисні для ідентифікації поняття, що розглядається. Зрештою, частина з них згодом може перейти до розряду суттєвих.

Для подальшого систематичного аналізу поняття каталогізація оберемо утворене ним термінологічне гніздо, наведене у «Англо-українському словнику-довіднику бібліотечно-інформаційної термінології» [3, с. 67]. Воно охоплює понад два десятки термінів. Поглянемо на деякі з тих, котрі найбільш повно відображають його зміст, і є маловідомими для нас. Так, незвичним для українського бібліотекаря є наявність у американському бібліотекознавстві двох видів каталогізації за способом створення запису: *самостійної* або *оригінальної* і *копіювальної* або *запозиченої*. Різні варіанти термінів зайвий раз засвідчують, що вони є не дуже звичними для українського бібліотекознавства.

Самостійна або оригінальна каталогізація (original cataloging) [3, с. 216] означає повністю самостійну підготовку бібліотекою бібліографічного запису без звернення до вже створеного кимось іншим опису цієї одиниці чи інших її видань. Копіювальна або запозичена каталогізація (copy cataloging, син. derived cataloging) [3, с. 93] означає внесення бібліографічного запису з повним використанням чи адаптацією вже існуючого запису, підготовленого іншою бібліотекою чи бібліографічною організацією на зразок Онлайнного комп'ютерного бібліотечного центру (OCLC). Адаптація може означати скорочення або доповнення запису відповідно до обсягу, профілю та завдань бібліотеки. Автору цих рядків доводилося виконувати копіювальну каталогізацію у Президентській бібліотеці Р. Рейгана у Сімі Веллі (Каліфорнія). Здебільшого готові записи бралися з каталогу Бібліотеки Конгресу, а місцеві видання з каталогу бібліотеки Каліфорнійського університету у Лос-Анджелесі.

На відміну від України переважна більшість бібліотек США давно перейшла на копіювальну каталогізацію, використовуючи готові описи, продукувані Бібліотекою Конгресу, а донедавна і Мережею наукових бібліотек (RLIN) (до її приєднання у 2006 р. до OCLC), а також запозичуючи в Онлайновому комп'ютерному бібліотечному центрі – найбільшому постачальнику бібліографічних ресурсів у світі, що містить записи на 470 мовах. Натепер ним користуються 71 тис. бібліотек у 112 країнах світу [31].

Така технологія вивільняє значну кількість бібліотекарів від виконання опису одного й того ж видання у тисячах різних бібліотек, забезпечує, що дуже важливо, стандартний висококваліфікований опис кожного видання, а отже, дає змогу безперешкодно обмінюватися інформацією. Так, відділ каталогізації бібліотеки Католицького університету Америки у Вашингтоні, з яким мені особисто довелося докладно ознайомитися, налічував загалом три особи (одна з яких виконувала допоміжні функції і не була професійним каталогізатором). І це при тому, що систематизація, тобто присвоєння виданням індексу класифікації, також є функцією цього відділу. Копіювання та адаптацію готових записів допомагали здійснювати тимчасово працюючі студенти.

Копіювальна каталогізація, у свою чергу, може бути поділена на дві групи: *повна* (exact match), коли описуване видання повністю збігається з виданням, знайденим у каталозі OCLC, БК чи іншій бібліотеці, у якій позичається запис, і *неповна* або *приблизна* (close copy) (синоніми: near copy, kindred copy, variant copy), тобто запозичена з будь-якого іншого видання цієї ж книги (за інші роки). Одні бібліотеки повні або точні копії приймають взагалі некритично, без змін, а інші перевіряють кожне поле запису. Деякі зважають на авторитет бібліотеки – автора оригінального запису, адже сигла бібліотеки, яка подає свої записи до зведеного каталогу, приєднується до кожного запису. Так, записи БК копіюються або запозичуються без або з мінімумом перевірки, записи ж інших бібліотек перевіряються ретельніше [25, р. 11]. Зайвий раз наголосимо, що цей вид каталогізації набув такого розвитку разом з поширенням онлайн-технологій.

Що характерно, у фахівців він асоціюється з поняттями «розподілена каталогізація» (shared cataloging) [3, с. 271] і «спільна» чи «кооперована каталогізація» (cooperative cataloging) [3, с. 92]. Однак вони не є синонімами копіювальної. Тісно пов'язані між собою, вони мають істотну відмінність. Перші два означають двосторонній рух, час-

тина записів віддається, частина запозичується. При копіювальній каталогізації бібліотека може взагалі не давати оригінальних записів, які використовувалися б іншими [25, р. 9–10]. Тисячі середніх, невеликих бібліотек у США і у всьому світі копіюють записи, у той час як оригінальні записи має право надавати лише визначена група бібліотек. В Україні лише деякі бібліотеки, зокрема, Львівська наукова ім. В. Стефаника, бібліотека Києво-Могилянської академії копіюють записи БК. Надавати ж свої авторитетні, наприклад, до OCLC, не може жодна, адже таке право зазвичай надається бібліотекам національного рівня, які в Україні через технологічне відставання та відсутність авторитетного контролю не можуть цього робити.

До речі, згадані терміни «розподілена каталогізація», «спільна» чи «кооперована каталогізація» (останнім часом вживається корпоративна) також є перекладними, неусталеними, оскільки вони практично не застосовуються в бібліотечній справі України. І якщо кооперована каталогізація ще знаходить певне відображення у публікаціях на рівні намірів головних бібліотек країни, то розподілена каталогізація, котра означала специфічний, особливий тип кооперованої каталогізації Бібліотеки Конгресу, інших національних бібліотек США відповідно до Національної програми комплектування та каталогізації [6, р. 205], практично не вживається в українській фаховій мові через її відсутність не лише в практиці, а й у теорії.

Як відзначає словник АБА, розподілена каталогізація (shared cataloging), у широкому значенні, вживається як синонім спільної чи кооперованої каталогізації (cooperative cataloging) [6, р. 205; 3, с. 271]. І тут все логічно, адже будь-який розподіл обов'язків передбачає співпрацю, спільну діяльність. Хоча розподілена каталогізація – це спеціальний тип кооперованої каталогізації між БК і іншими національними бібліотеками країни відповідно до Національної програми з комплектування та каталогізації (National Program for Acquisition and Cataloging, NPAC) з обміну бібліографічними записами [6, р. 205]. Вона у свій час ще називалася Shared Cataloging Program. Відповідно до неї та «Закону про вищу освіту» 1965 р., обов'язком Бібліотеки Конгресу було комплектування нової літератури, що має наукову цінність, з усього світу, каталогізація її та поширення готових описів як у вигляді карток, так і за допомогою інших засобів (дещо пізніше ними стали записи у MARC-форматі). Розподілена каталогізація передбачала також використання записів, створених у країнах, де ку-

пувалися книги, їхніми національними бібліографічними агенціями. У свою чергу Бібліотека Конгресу ділилася (share) цими записами з бібліотеками своєї країни.

Між тим і розподілена, і кооперована каталогізація в американських бібліотеках мають солідну історію. Ще у XIX ст. Чарльз К. Джеветт (Charles Coffin Jewett), котрий першим опублікував 1850 р. у США правила каталогізації, використавши відоме «91 Правило» А. Паніцці, пропагував кооперовану каталогізацію. Перебуваючи на посаді бібліотекаря Смітсонівського інституту у Вашингтоні, він намагався це зробити за допомогою оригінального стереотипного методу. Хоча брак розроблених та загально визначених на той час правил та стандартів істотно стримував розвиток цього виду каталогізації.

Вагомий внесок у запровадження кооперованої каталогізації зробила Бібліотека Конгресу. Ще у 1902 р. вона почала поширювати каталожні дані серед бібліотек США шляхом продажу друкованих карток. Це не лише економило час працівників вишівських, публічних та інших бібліотек, дозволяло мати мінімальні штати бібліотекарів у відділах каталогізації, а й забезпечувало, що найголовніше, високу якість описів. У результаті політика і практика БК у галузі каталогізації стали національним стандартом, а сама установа забезпечила собі незаперечний авторитет у цій царині.

Наміри бібліотекарів ділитися каталожними описами для зменшення вартості та прискорення каталогізації отримали могутню підтримку у зв'язку з розвитком MARC-формату у 1960-х рр. та зростанням у 1970-х бібліографічних утворень нового типу, абсолютно відсутніх в Україні. Ці неприбуткові організації сьогодні формують бібліографічні бази даних та надають інші послуги. Найпотужніша з них – OCLC. Вона виникла у 1967 р. спочатку як Бібліотечний центр коледжу в Огайо. Аббревіатура OCLC утворювалася від його англійської назви – Ohio College Library Center (Бібліотечний центр коледжу в Огайо). Коли ж у 1981 р. назву змінювали (попередня вже не відповідала масштабам утворення, що динамічно розвивалося), постаралися зберегти звичну і вже добре відому аббревіатуру OCLC. Відтоді його назва – Онлайновий комп'ютерний бібліотечний центр (Online Computer Library Center, OCLC). Досить швидко OCLC став найбільшим у світі об'єднаним ресурсом каталожних даних. Ця бібліотечна мережа об'єднує сьогодні, як зазначалося вище, тисячі установ у 112 країнах. Центр підтримує найбільший

у світі зведений каталог, який має назву WorldCat (Світовий каталог) – найпотужнішу онлайнову бібліографічну базу даних, що містить мільйони записів. Центр налічує 1200 співробітників у 7 країнах. Це суперприклад кооперованої каталогізації. Окрім створення WorldCat, OCLC розвинув онлайнову систему міжбібліотечного абонементу, завдяки якій мільйони видань знайшли своїх користувачів.

Першим керівником цього надзвичайного проекту був Фредерік Кілгор (Kilgour Frederick Gridley), який обіймав посаду президента Центру з моменту його створення у 1967-му і до 1980 р., коли OCLC перетворився на міжнародну мережу. Ф. Кілгор відомий також своєю активною участю у виконанні Фармінгтонського плану. У 67-річному віці він залишив посаду керівника OCLC, але продовжував працювати у його Опікунській раді до 1995 р. З 1990 р. мешкав у Північній Кароліні, де по 2004 р. викладав на добре відомому у фахових колах факультеті бібліотеко- та інформаєзнавства в Чапл Хілл. Помер 2006 р. у віці 92 роки [14].

Протягом 1970-х рр. у Північній Америці окрім OCLC сформувалися й інші бібліографічні об'єднання. Серед них Інформаційна мережа наукових бібліотек (Research libraries information network, RLIN) [3, с. 327], яка, як вже зазначалося, кілька років тому ввійшла до складу OCLC. Кожне окреме утворення виростало з потреби кооперованої каталогізації, щоб зайвий раз не винаходити колесо, каталогізуючи одне й те ж саме видання [25, р. 14].

Звичайно, беззаперечним авторитетом у галузі каталогізації була Бібліотека Конгресу. Однак вона не очолила об'єданого каталожного ресурсу, яким став OCLC. Як зазначається у документі, підготовленому Національною академією наук США, «БК21: Електронна стратегія Бібліотеки Конгресу», Бібліотека пропустила можливість наприкінці 1960-х – початку 1970-х рр. забезпечити онлайновий доступ до каталожних записів для поділу/обміну ними. Такий каталог міг бути природним продуктом національної бібліотеки. Фактично Бібліотека Конгресу з не зовсім зрозумілих причин пропустила таку нагоду і поступилася OCLC та групі наукових бібліотек, зауважують автори документа [19, р. 125]. Можливо причина полягала у тому, що OCLC започатковувався й тривалий час очолювався такою потужною фігурою, як Ф. Кілгор.

Втім вже у 1973 р. Бібліотека Конгресу долучилася до одного з перших великих кооперативних проектів – CONSER (акронім від Cooperative Online Serials Program) – кооперативний онлайновий

проект з періодичних та продовжуваних видань. Він став для неї одним з найуспішніших. При цьому OCLC використовувався як база даних для зберігання записів.

БК завжди особливу увагу приділяла створенню авторитетних даних. З розвитком електронної каталогізації ця робота набуває дедалі більшої ваги, адже кооперована каталогізація не можлива без неї. Саме тому у 1970-х рр. було започатковано проект NACO (Name Authority Cooperative) з формування авторитетного файлу імен, що включав прізвища та назви колективних авторів, у т. ч. різних комітетів Конгресу, урядових установ, а також географічні назви. Наприкінці 1970-х рр. на допомогу кооперованій каталогізації прийшов, координований БК, проект SACO (Subject Authority Cooperative) – авторитетний файл предметних рубрик.

Понад 20 років тому Бібліотека Конгресу визнала за потрібне запустити ще один проект, що стосувався спільного створення бібліографічних та авторитетних записів. У 1988 р. почала діяти програма під назвою «Національна координована програма каталогізації». Спочатку вісім найбільших університетів США надсилали свої каталожні записи до онлайн-каталогу БК. Станом на 1990 р. число бібліотек, які брали участь у цій та інших програмах, значно зросло. У 1995 р. програму дещо трансформували. Тепер вона має назву BIBCO (Monographic bibliographic record program) – Програма монографічних бібліографічних записів.

У 1992 р. Бібліотека Конгресу звернулася до партнерів з пропозицією дослідити проблеми, пов'язані з кооперованою каталогізацією. Висловлювалася готовність співпрацювати, якщо від цього каталогізація стане кращою, дешевшою і швидшою. У 1995 р. з метою координації різних програм та проектів з кооперованої каталогізації БК розпочала реалізацію Програми кооперованої каталогізації (Program for Cooperative Cataloging, PCC), яка вважається найбільш успішною і динамічною програмою в історії бібліографічного контролю [32].

Нині PCC складається з чотирьох компонентів, про які йшлося вище: NACO (Name Authority Cooperative Program) – Спільна програма авторитетних імен; SACO (Subject Authority Cooperative Program) – Спільна програма авторитетних предметних рубрик; BIBCO (Monographic Bibliographic Record Cooperative Program) – Спільна програма монографічних бібліографічних записів; CONSER (Cooperative Online Serials Program) – Спільна онлайн-програма з періодичних та продовжува-

них видань. Бібліотекарі – учасники програми проходили навчання у фахівців Бібліотеки Конгресу. Директор з каталогізації Бібліотеки Конгресу Бічер Вігінс (Becher Wiggins) наводить таку хронологію еволюції Програми кооперованої каталогізації:

1973 – CONSER

1977 – NACO

1992 – SACO

1995 – BIBCO

1995 – PCC [29].

Завдяки цій Програмі вдасться досягти кількох цілей: створюються і спільно підтримуються бібліографічні записи у розподіленій, спільній (shared) базі даних OCLC і поширюються авторитетні записи через авторитетні файли імен (LC / NACO) та предметних рубрик (LC / SACO). Бібліографічні авторитетні записи, які вносяться членами PCC, що представляють різні установи, роблять можливим доступ до рідкісних, унікальних та інших маловідомих ресурсів [32]. Оскільки багато бібліотек ще протягом минулого століття перейшли до забезпечення бібліографічного контролю своїх фондів головним чином через копіювальну каталогізацію та перевантаження авторитетних файлів Бібліотеки Конгресу у свої онлайн-системи, вдалося істотно скоротити штати каталогізаторів і число фахівців, котрі професійно вивчають каталогізацію.

Кооперована каталогізація спирається на уніфіковану каталожну практику, визначену Англо-американськими правилами каталогізації. Бібліотеки усіх типів великою мірою покладаються на головну книгозбірню країни у створенні оригінальних каталожних записів, на яких вони вибудовують бібліографічний контроль своїх фондів, йдеться у Звіті Робочої групи Бібліотеки Конгресу з вивчення майбутнього бібліографічного контролю [23, р. 16]. Бібліотеки одержують ці записи з різних джерел: із записів, що їх готує Бібліотека Конгресу для видань на етапі їх верстки (CIP), з її онлайн-каталогу, із записів, переданих нею до OCLC, придбавають записи від постачальників, а останні одержують їх від OCLC або прямо від БК. Ці ж бібліотеки покладаються на Бібліотеку Конгресу і у авторитетній роботі. Тому багато з них, особливо невеликих, повністю залежні від БК.

Згадана Робоча група рекомендувала: й надалі ділити відповідальність за створення бібліографічних записів; виокремити категорії матеріалів, відповідальність за які можна розподілити, і категорії метаданих, що відповідно можуть постачатися кожним учасником; переглянути вплив БК на

інші бібліотеки та розширити число учасників Програми кооперативної каталогізації (РСС); посилити стимули, заохотивши таким чином бібліотеки ділитися бібліографічними записами [23, р. 17–18]. Більша ефективність дасть змогу бібліотекам спрямувати зусилля на інші види діяльності: авторитетний контроль, каталогізацію фондів унікальних, рідкісних та інших маловідомих матеріалів. А Бібліотека Конгресу зможе більше часу та ресурсів виділити для своїх власних колекцій, зробити їх доступними американській громадськості.

Робоча група у своїх висновках особливо наголосила на тому, що у майбутньому каталогізація відбуватиметься у формі співробітництва, децентралізовано, у міжнародному масштабі і на основі веб-технологій [23, р. 1]. Тому бібліотеки повинні розвивати обмін бібліографічними записами між собою, у т. ч. і на міжнародному рівні, активніше використовувати веб-ресурси. Колишній декан бібліотечно-інформаційного факультету Католицького університету Америки, а нині високопосадовець БК Дінна Маркум (Deanna Marcum) у своїй статті «Бібліотека Конгресу та майбутнє каталогізації» звертає увагу на ту тезу з відомого звіту Карен Келхоун (Karen Calhoun) «Природа каталогу, що змінюється, та його інтеграція з іншими пошуковими засобами», підготовленого на замовлення Бібліотеки Конгресу [9], у якій автор викладає своє бачення змін, котрі полягають у тому, що «наукові бібліотеки та їхні партнери розгорнуть низку спільних каталогів як ключовий компонент забезпечення наданого глобального доступу до більших, багатших фондів, аніж поодинока установа може мати окремо» [21, р. 9].

Зміст американського поняття каталогізація включає також *Cataloging in publication*, орфографічний варіант: *cataloging-in-publication*, загальноприйнята аббревіатура – СІР. Дослівно – це «каталогізація у виданні», а ще точніше – каталогізація перед публікацією чи виданням, тобто каталогізація книги, яка ще не надрукована [3, с. 67–68]. Частково подібна практика має місце на українських теренах. Зокрема, Національна парламентська бібліотека вже тривалий час готує бібліографічні описи версток, які потім з'являються на звороті титульної сторінки надрукованих видань у вигляді макету каталожної картки. Але спеціальний термін для такого виду каталогізації в Україні ще не виробився. У російській літературі вживається калька з англійської – «каталогизация в издании» [2, с. 422].

Програма СІР діє у Бібліотеці Конгресу з 1971 р., хоча експеримент з її впровадження проводився значно раніше – з червня 1958-го по вересень 1959 р. [3, с. 68]. Щоправда тоді вона називалася *cataloging in source* – каталогізація у джерелі [3, с. 68]. Видавці, які беруть участь у програмі СІР, подають верстки видань і спеціальні форми для заповнення до Бібліотеки Конгресу. Відповідно бібліотека на кожне таке видання готує *cataloging in publication (CIP) record* – бібліографічний запис на ще ненадруковану книгу, при цьому каталогізатори виконують описову каталогізацію (встановлюючи авторитетні записи нового імені, якщо потрібно), присвоюють предметні рубрики, а також індекси Класифікації Бібліотеки Конгресу, Десятькової класифікації Дьюї і Контрольний номер Бібліотеки Конгресу (LCCN). Виконаний запис вноситься до каталогу як дані СІР та у 10-денний термін надсилається видавцеві, який друкує його на звороті титульної сторінки видання. Щотижня БК надає дані СІР великим бібліотекам, бібліографічним центрам, книготорговельним організаціям не лише своєї країни, а й світу, сприяючи поширенню американської книги за кордоном. Багато з них використовують ці дані як інформацію про нові видання, що мають незабаром з'явитися.

Каталожний запис негайно стає доступним іншим бібліотекам, які комплектують, опрацьовані у такий спосіб, видання. В результаті економиться час, адже відпадає потреба щоразу каталогувати нову книгу. Тому мета такої каталогізації – служити бібліотекам держави, каталогуючи книги ще до їх видання. Пізніше, одержавши вже видану книгу, каталогізатори БК додають інші елементи до попереднього бібліографічного опису: кількість сторінок, яка у верстці могла бути неточною, розмір книги тощо.

Нині програма СІР доповнена Е-СІР програмою. Відповідно до неї видавці надають електронний текст видання для каталогізації перед його публікацією. Станом на 2005 р. 55 % усіх публікацій, що подавалися для СІР, надавалися як частина Е-СІР ініціативи [25, р. 5].

Одержання е-версток видань відкрило нові можливості для каталогізації у Бібліотеці Конгресу. Як справедливо зауважують Д. Байрам (John Byrum) і Д. Вільямсон (David W. Williamson), нинішні користувачі каталогу очікують доступу до повнішої інформації, ніж та, що пропонується при традиційних підходах до бібліографічного опису та доступу [8, р. 4]. Так, у Бібліотеці Конгресу ще на початку 1990-х рр. було створено групу добровольців з різ-

них підрозділів для проведення дослідження і вжиття заходів щодо розширення бібліографічних записів. Група, насамперед, запропонувала низку проєктів зі збагачення бібліографічних записів шляхом включення до них змісту видань. Дослідження показали зростання числа релевантних видань при пошуку завдяки наявності в описі змісту. Саме він допомагав визначатися читачам, особливо при запитах з закритих та віддалених книгозбирань, підвищував ефективність пошуку. Загалом книги зі змістом в описі частіше запитувалися читачами, а їх книговидача була вищою [8, р. 4].

Каталогізатори також почали використовувати надання електронних версток видань для каталогізації перед їх публікацією для збагачення каталожного запису. Так, протягом фінансового 2005 р. (закінчується 30 вересня) вдалося одержати загалом майже 35 тис. е-версток. У 1993–1994 рр. була написана програма, яка, як відзначають Д. Байрам і Д. Вільямсон, дала змогу каталогізаторам автоматично включати до створюваного каталожного запису текст змісту видань, одержаних у е-формі. Використовуючи спеціальну програму, каталогізатор виділяв зміст книги, і програма додавала його до бібліографічного запису у 505 поле. Усі ці дії виконуються відповідно до вимог «Англо-американських правил каталогізації» щодо запису змісту. Видаляються, наприклад, слова: розділ, підрозділ, частина, нумерація, пагінація тощо. Каталогізатор не додає зміст, якщо він вважає, що можна обійтися без нього. Нещодавно програму удосконалили включенням більшості діакритичних знаків та додаванням присвоєних Бібліотекою Конгресу предметних рубрик веб-версіям змісту. До кінця фінансового 2005 р. приблизно 60 тис. записів змісту з електронних версток було додано до веб-серверу [8, р. 5].

Принагідно додамо, що використання електронних версток – не єдиний шлях збагачення записів у процесі каталогізації, який практикує БК. Ще наприкінці 1990-х рр. було запущено проєкт Цифровий зміст (Digital Table of Contents D-TOCs). Він полягає у тому, що текст змісту друкованих видань сканується за допомогою спеціальної програми і поєднується з каталожним записом через посилання. Користувач вебу, знайшовши там зміст видання, натиснувши на посилання «бібліографічний запис» може перейти до каталогу Бібліотеки Конгресу, де знайде повний опис видання, зміст якого виставлений на веб. До кінця фінансового 2005 р. понад 31 тис. назв була вибрана й опрацьована за D-TOCs проєктом, виходячи з таких критеріїв: на-

уково цінні видання, у т. ч. антології, біографії, довідкові [8, р. 7]. Найновіший проєкт зі збагачення каталожного запису змістом видання ґрунтується на ONIX-файлах, що їх надають видавці. Останні використовують цей стандартизований формат для надання інформації про видання постачальникам. БК також регулярно одержує ці файли [8, р. 7–8].

Згадувана вже Робоча група з вивчення майбутнього бібліографічного контролю Бібліотеки Конгресу рекомендувала повністю автоматизувати процес каталогізації у виданні (CIP). Для цього слід розробити прийняття ONIX-даних до програми CIP та вимагати від видавців брати у ній участь. Причому мається на увазі механізм прийняття цих даних у повністю автоматизований спосіб, щоб описова частина бібліографічного запису створювалася перед каталогізацією [23, р. 15].

Перехідний етап, що його переживає нині галузь каталогізації, відображено у цілій низці внутрішньобібліотечних документів останніх років. Так, у Каліфорнійському університеті спеціальна група з бібліографічного обслуговування підготувала аналіз, у якому робиться спроба переосмислити стан надання бібліографічних послуг існуючими каталогами в умовах динамічного зростання числа нових форматів, послуг, технологій у цифровому інформаційному середовищі [21, р. 4]. Майже одночасно подібний звіт з'явився у Індіанському університеті. Автори назвали його «Білий документ про майбутнє каталогізації в Індіанському університеті». Він містить рекомендації каталогізаторам готуватися до «нових, розширених ролей» [21, р. 4]. У цьому документі, як і в попередньому, наголошується, що нові інформаційні технології змінили традиційну каталогізацію. Багато хто передрикає, зауважують його автори, що дедалі зростаюча потужність пошукових засобів та автоматизованої предметизації, яка використовується для розкриття електронних фондів, може призвести до відмови від онлайн-каталогів і MARC-записів у майбутньому, хоча принаймні найближчим часом каталоги ще виконуватимуть свою функцію у мережевому середовищі [21, р. 7].

У звіті Індіанського університету визначено основні тенденції, що справлятимуть вплив на каталогізацію: передплата онлайн-ресурсів зростатиме, а друкованих зменшуватиметься; комерціалізація е-ресурсів пропонуватиме альтернативні засоби доступу до онлайн-контенту; інституційні репозитарії підтримуватимуть інформаційний доступ та збереження, але бібліотеки, їхні фонди одержать меншу економічну підтримку на

комплектування і дедалі більше покладатимуться на постачальників із зовні задля надання послуг та створення інформаційних продуктів; нового розвитку набуде бібліотечне обслуговування щодо задоволення потреб різноманітних користувачів; бібліотеки зосередяться на визначенні унікальних видань, що зберігаються у власних фондах, для їх оцифрування та розкриття користувачам [21, р. 8]. У рекомендаційній частині автори закликають вносити зміни в роботу каталогізаційного відділу лише після вичерпного вивчення інших ділянок бібліотечного процесу, а також наголошують на налагодженні партнерських стосунків з іншими відділами та поширити роботу каталогізаторів на інші форми – не МАРК-даних для підготовки еволюції онлайн-каталогу [21, р. 8].

Практика останніх років засвідчує, що трансформацію переживає навіть сама організація процесу каталогізації. Так, Бібліотека Конгресу переглянула шляхи, якими вона одержує та каталогує нові надходження, з метою скорочення часу опрацювання та покращення фізичної безпеки фондів. Результатом проведеної реорганізації стало те, що книги, одержані згідно з Законом про авторське право, за купівлею чи обміном надходять до одного підрозділу, замість кількох, для централізованого опрацювання. Останнє передбачає замовлення, каталогізацію, штрихкодування та іншу діяльність, що дає змогу читачеві оперативної знайти потрібну книгу серед мільйонів видань.

Нова організаційна структура – Директорат з комплектування та бібліографічного доступу об'єднав функції комплектування та каталогізації, що сприяло пришвидшенню процесу роботи. На планування та підготовку реорганізації, консультування співробітників було витрачено 2,5 роки. Злиття функцій комплектування та каталогізації з 1 жовтня 2008 р. поклато край старій індустріальній моделі роботи, в якій книга, що надходила, рухалася повільно, «відвідуючи» цілу низку окремо існуючих підрозділів комплектування та обробки. Ще раніше, на початку 1990-х, були об'єднані предметна та описова каталогізації, що поклато початок централізованому опрацюванню, яке сприяє уникненню дублювання зусиль та пришвидшує час появи книги на полиці [13, р. 213].

Каталогізація друкованих та інших видів видань на фізичних носіях з представленням даних в онлайн-середовищі лише один, близький до традиційного, аспект цього поняття. Інший і дуже суттєвий – каталогізація самих електронних ресурсів. Нині розроблено нові засоби, методи та

стандарти організації і опрацювання е-інформації, доступної в Інтернеті та Інтранеті. Це стандарти метаданих, найпоширенішим з яких є Дублінський набір основних елементів метаданих* (Dublin Core Metadata Element Set) або Дублінське ядро (Dublin Core) [3, с. 116], таксономії, онтології, XML та інші способи організації електронних ресурсів. Їх мета – сприяти організації та опрацюванню інформації, ґрунтуючись на розвитку семантичного вебу.

Відтак у комп'ютерному середовищі замість традиційного поняття каталогізація дедалі частіше вживають інше – створення метаданих. В «Енциклопедії з бібліотекознавства та інформацієзнавства» зазначається, що є сенс ототожнювати створення метаданих і каталогізацію, адже ці види діяльності мають однакову кінцеву мету – виробити набір структурованих описових даних, які забезпечать пошук об'єкта та інші бажані функції. У даному випадку запис метаданих та каталожний запис виглядають синонімічними продуктами [15, р. 1877]. Тому каталогізацію і створення метаданих також можна розглядати як синоніми. Вже згадувана нами Д. Рейтц, відзначаючи, що машиночитувана каталогізація на основі англо-американських правил формально є також метаданими, все ж сферу функціонування терміна «метадані» пов'язує з електронним середовищем [24, р. 449]. Тобто вона вважає їх синонімами, але такими, що діють у різних середовищах. Є дослідники, котрі ставлять знак рівності між створенням метаданих для електронних ресурсів та каталогізацією книг, хоча немало й таких, що розглядають каталогізацію як діяльність, підпорядковану ширшому поняттю – створення метаданих.

Дехто з американських бібліотекознавців скептично ставиться до можливості каталогізації такого виду електронних ресурсів, як ресурси Інтернету. «Нова неможлива річ – внести порядок у хаос, втримати світло у пляшці, взяти електронний документ з тривалістю життя як у травневого хруща <...>, і зробити його частиною впорядкованого і гармонійного світу, інакше кажучи, застосувати щось на зразок бібліографічного контролю до безладу Інтернету та вебу», – пише Майкл Горман, один з редакторів «Англо-американських правил каталогізації» у статті «Каталогізація в електронному столітті» [16, р. 6]. Автори монографії «Ор-

* Можна запропонувати й інший переклад назви цього стандарту: Дублінський набір найсуттєвіших елементів метаданих. Його ще перекладають як Дублінський базовий комплект елементів метаданих.

ганізація інформації» вважають, що електронний ресурс ускладнив визначення одиниці каталогізації, адже в е-середовищі це може бути домашня сторінка університету і все, на що там посилаються, а може бути документ одного з його підрозділів [27, р. 200].

Д. Маркум, активно займаючись створенням нової структури Бібліотеки Конгресу – Директорату з комплектування і бібліографічного доступу, також висловлювала сумнів щодо потреби каталогізації електронних матеріалів: «якщо ми розвиваємо е-ресурси, постає питання: чи є потреба у наданні докладної каталожної інформації для цих е-матеріалів? Чи можемо ми думати про Google як каталог?» [22, р. 15].

На «зміну каталогізаційного пейзажу» після виявлення вебу вказує і Девід Уайтхеар [28]. На його переконання, зміни виражаються у тому, що саме видавці і постачальники, а не бібліотеки, розвивають стандарти електронних метаданих і використовують їх на практиці. Постачальники починають надавати МАРК-записи і послуги вже готовими. Якщо раніше багато записів створювалися паралельно на локальному бібліотечному рівні, то з поширенням Інтернету бібліотеки обмежують штат каталогізаторів, запозичуючи записи; до WorldCat та інших кооперативних систем каталогізації додаються записи, створені постачальниками, замість розвитку спільних каталожних систем [28].

Професор Р. Смірагла акцентує увагу на змінах, що торкнулися традиційних понять: те, що було описовою каталогізацією поєднується з використанням інших схем метаданих (Дублінське ядро, Кодований архівний опис та XML як мінімум); те, що колись було предметною/тематичною каталогізацією, розширене елементами репрезентації знань, включаючи побудову онтологій і тезаурусів [26, р. 29].

Отже, такими є обсяг, основний зміст поняття «каталогізація» і впливи, яких воно зазнає. Щоб відповісти на безліч питань, які постали нині перед каталогізацією, Бібліотека Конгресу продовжує співпрацювати з усіма спорідненими установами у виробленні політики у цій галузі. Це і замовлення незалежної експертизи [9], і створення різних робочих груп, наприклад, з вивчення майбутнього бібліографічного контролю [23], і тісна співпраця з міжнародними організаціями, зокрема, з ІФЛА щодо підготовки Функціональних вимог до бібліографічних записів (FRBR).

Американські каталогізатори беруть активну участь у зустрічах, що їх організовує ІФЛА для пе-

регляду Паризьких принципів каталогізації, оновлення їх відповідно до сьогодишнього середовища, поширення на описову і предметну каталогізацію. Так, на зустріч 2003 р. у Франкфурті-на-Майні (Німеччина) з'їхались 54 експерти з 32 європейських країн (Україна, на жаль, не мала там свого представника). Однією з цілей цього зібрання було визначення можливих шляхів гармонізації існуючих правил каталогізації і вироблення рекомендацій для міжнародних правил, які передбачали б національні й культурні варіації. В результаті вдалося виробити проект «Положення про міжнародні принципи каталогізації». Після доопрацювання у ході наступних регіональних зустрічей документ видали у 2009 р. за редакцією фахівця Бібліотеки Конгресу Барбари Тіллетт [18].

Таким чином, зміст американського поняття каталогізація формувався протягом майже столітнього активного й зацікавленого розвитку. За змістом воно є ширшим від українського. Основні виклики каталогізації постали у зв'язку з появою електронного середовища та нового виду ресурсів – електронних. На потребу позначення їх опису виник навіть новий термін «створення метаданих» та цілий пласт іншої термінології, яка розглянута у статті. Зміни зумовили необхідність вироблення нових правил опису, які ось-ось набудуть чинності. Під сумнів іноді ставиться сама потреба каталогізації. Фахівці занепокоєні, якщо Google оцифрує 8–10 мільйонів томів і зробить їх тексти доступними в Інтернеті, що станеться з кожною бібліотекою й чи потрібно буде тоді каталогізація? [20, р. 5]. Втім поки що каталогізація відіграє ключову роль у поширенні знань, продовжує бути основним видом діяльності з організації інформації у бібліотеці. Для нас важливо, якщо не брати участі у процесах, пов'язаних з трансформацією каталогізації на відміну від провідних країн світу, то хоча б відстежувати їх і, принаймні, знати про них.

Список використаної літератури

1. Кузнецов, В. И. Понятие и его структуры: Методологический анализ / В. И. Кузнецов; НАН Украины; Ин-т философии. – К., 1997. – 237 с.
2. Стандарти по библиотечному делу: сб. / сост. Т. В. Захарчук и др. – СПб: Изд-во «Профессия», 2000. – 512 с.
3. Стрішенець, Н. В. Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології / Н. В. Стрішенець; НАН України; Нац. б-ка України ім. В. Вернадського. – К., 2004. – 329 с.
4. Стрішенець, Н. В. Бібліографічна спадщина Юрія Меженка / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. Вернадського. – К., 1997. – 143 с.; див. також Ковалевський, Ю.

Правила картографії / передм. Ю. О. Меженка. – К., 1923. – 70 с.

5. Труды Первого Всероссийского библиографического съезда / Русское библиогр. общ. при Московском ун-те. – М., 1926. – 263 с.

6. The ALA Glossary of Library and Information Science / H. Young, ed., with the assistance of T. Belanger... [et al.]. – Chicago: American Library Association, 1983. – XVI, 245 p.

7. ASIS&T thesaurus of information science, technology, and librarianship / A. Redmont-Neal, M. M. K. Hlava, editors / American Society for Information Science and Technology. – 3rd ed. – Medford, N.J.: Information Today, 2005. – 255 p.

8. *Byrum, J. D. Jr., Williamson, D. W.* Enriching traditional cataloging for improved access to information: Library of Congress tables of contents projects / John D. Byrum Jr., David W. Williamson // Information Technology and Libraries. – 2006. – March. – P. 4–11.

9. *Calhoun, K.* The changing nature of the catalog and its integration with other discovery tools: Prepared for the Library of Congress. Final report. March 17, 2006 // <http://www.loc.gov/catdir/calhoun-report-final.pdf>. – Доступ 4.09.2009 p.

10. *Chowdhury, G. G.* Librarianship: an introduction / G. G. Chowdhury, Paul F. Burton, David McMenemy and Alan Poulter. – London: Facet publishing, 2008. – 329 p.

11. *Chowdhury, G. G., Chowdhury, S.* Organizing Information from the Shelf to the Web / G. G. Chowdhury, Sudatta Chowdhury. – London: Facet Publishing, 2007. – 230 c.

12. *Cutter, C. A.* Rules for a Dictionary Catalog / Charles A. Cutter. – 4th ed. – Washington, D. C.: Government Printing Office, 1904. – 173 p.

13. *Fineberg, G.* 21st century workforce: Reorganization merges acquisitions, cataloging / Gail Fineberg // Library of Congress Information bulletin. – 2008. – December. – P. 213–215.

14. *Fox, M. Frederick, G.* Kilgour, Innovative Librarian, Dies at 92 / Margalit Fox // The New York Times. – 2006. – August 2.

15. *Greenberg, J.* Metadata and the World Wide Web / Jane Greenberg // Encyclopedia of Library and Information Science / ed. by Miriam A. Drake. – New York; Basel: Marcel Dekker, 2003. – Vol. 3. – P. 1876–1888.

16. *Gorman, M.* Cataloguing in an Electronic Age / M. Gorman // Cataloging and Classification Quarterly. – 2003. – Vol. 36. – N. 3/4. – P. 5–17.

17. *Hanson, E. R., Daily, J. E.* Catalogs and Cataloging / Eugene R. Hanson, Jay E. Daily // Encyclopedia of Library and Information Science / ed. by Miriam A. Drake. – 2nd ed. – New York; Basel: Marcel Dekker, 2003. – V. 1. – P. 431–468.

18. IFLA Cataloguing Principles: The Statement of Inter-

national Cataloguing Principles (ICP) and its Glossary. In 20 Languages / ed. by Barbara B. Tillett, Ana Lupe Cristón. – München: K.G. Saur, 2009. – 304 p. – (IFLA Series on Bibliographic Control. – Vol. 37).

19. LC21: A Digital strategy for the Library of Congress. Digital revolution, library evolution / National Academy of Sciences // <http://www.nap.edu/catalog/9940.html>. Доступ 5.08.2009.

20. *Mann, T.* What is going on at the Library of Congress? June 19, 2006 / Tomas Mann // <http://www.guild2910.org/AFSCMEWhatIsGoingOn.pdf>. – Доступ 8.09.2009.

21. *Marcum, D. B.* The Library of Congress and cataloging's future / Deanna B. Marcum // Cataloging and classification quarterly. – 2008. – Vol. 45. – N. 3. – P. 3–15.

22. *Oder, N.* The end of LC subject headings? Report on catalog revamp provokes strong reactions / N. Oder // Library journal. – 2006. – May 15. – P. 14–15.

23. On the Record: Report of the Library of Congress Working Group on the future of Bibliographic control. January 9, 2008 // <http://www.loc.gov/bibliographic-future/news/lcwg-ontherecord-jan08-final.pdf>. – Доступ 22.11.2009.

24. *Reitz, J. M.* Dictionary for library and information science / Joan M. Reitz. – Westport, CT; London: Libraries Unlimited, 2004. – 788 p.

25. *Schultz, L. M.* A beginner's guide to copy cataloging on OCLC/PRISM / Lois Massengale Schultz. – Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, 1995. – 288 p.

26. *Smiraglia, R. P.* Rethinking what we catalog: Documents as cultural artifacts / Richard P. Smiraglia // Cataloging and Classification Quarterly. – 2008. – Vol. 45. – N. 3. – P. 25–37.

27. *Taylor, A. G.* The organization of information / Arlene G. Taylor and Daniel N. Joudrey. – 3rd ed. – Westport, CT; London: Libraries Unlimited, 2009. – 512 p. – (Library and Information Science Text Series).

28. *Whitehair, D.* Next generation cataloging and metadata services: An OCLC pilot project / D. Whitehair. – NFAIS. Philadelphia. 28 March, 2008.

29. *Wiggins, B.* The Program for Cooperative Cataloging / B. Wiggins // <http://research.calacademy.org/research/informatics/taf/proceedings/wiggins.html>. – Доступ 1.09.2009

30. *Wynar, B. S.* Introduction to Cataloging and Classification / Wynar S. Bohdan; ed. by Arlene G. Taylor. – 7th ed. – 1985. – Littleton, Colorado: Libraries Unlimited, 1985. – 641 p.

31. <http://www.oclc.org/US/EN/about/default.htm>. – Доступ 1.09.2009.

32. <http://www.loc.gov/catdir/pcc/2001pcc.html>. – Доступ 1.09.2009.